

PÄIVI KUJALA
MMM, jatko-opiskelija
Vaasan yliopisto

ILKKA LUOTO
FT, yliopistonlehtori
Vaasan yliopisto

SEIJA VIRKKALA
HT, professori
Vaasan yliopisto

Yrittäjyyden edistäminen maaseutuhallinnossa

paikkasokeaa, paikkatietoista ja paikkaperustaista kehittämistä

Artikkelissa tulkitaan eksogeenisen, endogeenisen ja neendogeenisen kehittämisen näkökulmia suhteessa laajempaan maaseudun kehittämisen teoriaperintöön. Tähän perustuen määritellään kolme yrittäjyyden edistämisen diskurssia: 1) paikkasokea, 2) paikkatietoinen ja 3) paikkaperustainen hallinto. Diskurssianalyysin keinoin tarkastellaan, millaisina nykyhetkeen kiinnittyvinä puhetapoina alueita ja paikkoja sanoitetaan maaseutuhallinnon toimijoiden ja yrittäjien puheessa maaseudun kehittämisohjelman yritystukien valmistelun ja toimeenpanon yhteydessä. Lisäksi pohditaan, millaisia jännitteitä näiden diskurssien välillä ilmenee. Tutkimuksen kontekstina on maaseudun erilaistuva ja alueelliseen vaihteluun perustuva kehitys Suomessa sekä siihen vaikuttava EU:n maaseutupolitiikka. Tutkimuksen tulosten perusteella maaseudun kehittämisohjelman toteutus vaikuttaa yritysten toimintaedellytyksiin paikkasokeasti tai opportunistisen paikkatietoisesti, mikä ei aidosti tue alueen omista tarpeista nousevaa kehittämistä.

Avainsanat: paikka, maaseudun kehittäminen, diskurssianalyysi, maaseutuhallinto, yritystuet

Maaseutualueet ovat viime vuosikymmeninä erilaistuneet johtuen esimerkiksi alue- ja paikallistason voimavaroista vastata tunnistettuihin makrotason muutoksiin, kuten maatalouden merkityksen vähenemiseen, maaseudun ja kaupungin suhteiden uudelleenjäsentymiseen ja globalisaatioon (vrt. Lee ym. 2010; Copus ym. 2011). Euroopan unionin koheesiopolitiikan tulisi tunnistaa alueiden, kulttuurien ja toimintatapojen erot, mutta viimeaikaisten tapahtumien perusteella yhteisöaluepolitiikka on murroksessa, kun alueet ovat erilaistuneet ja erot ovat kärjistyneet myös sisäisesti.

Euroopan unionin koheesiopolitiikka on pyrkinyt vastaamaan alueellisen erilaistumisen haasteeseen paikkaperustaisen kehittämisen idealla jo kahden ohjelmakauden ajan (Baltina 2014; Solly 2016; Sipikal ym. 2017). Paikkaperustaisen kehittämisen termi ei kuitenkaan esiinny Euroopan unionin maaseutupolitiikan eli yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) toisen pilarin mukaisessa Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa (Kahila 2016, 66), vaikka paikkaperustainen kehittäminen on ollut laajan maaseutupolitiikan ohjenuora (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014). Manner-Suomen maa-

seudun kehittämisohjelman 2014–2020 (myöhemmin: maaseudun kehittämisohjelma; Maa- ja metsätalousministeriö 2019) painopisteenä on kyläkin maaseudun elinvoiman ja elämänlaadun lisääminen sekä tavoitteena maaseudun elinkeinojen monipuolistuminen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien paraneminen. Maaseudun sisäinen erilaistuminen sen sijaan nähdään ainoastaan negatiivisena tekijänä, eikä sen myönteisiä merkityksiä tunnisteta (Antikainen ym. 2014, 34). Maaseudun kehittämisohjelman yritystukialueluokitus ohjaa maaseutuhallinnon yritystukipäätöksiä, mutta ei ota huomioon paikallisuutta esimerkiksi verkostosuhteiden kautta. Maaseutuhallinto ei toimi sijaintitekijöiden tai paikan viehkoustehtävien¹ aktiivisena kehittäjänä, vaan hakemusten perusteella tehtävien yritystukien jakajana.

Tarkastelemme paikan merkitystä maaseudun kehittämisohjelman toimijoiden ja yrittäjien kehittämispuheessa yritystukien valmistelun ja toimeenpanon yhteydessä. Artikkelin aineisto koostuu 38 maaseutuhallinnon toimijan sekä maaseudun kehittämisohjelman mukaista yritystukea saaneen yrittäjän puolistrukturoidusta teemahaastattelusta. Tarkastelutapamme on teoriaohjautuva, hyödynnämme aineiston tulkinnassa maaseutututkimuksessa käytettyjä eksogeenisen, endogeenisen ja neoendogeenisen kehittämisen paradigmoja. Johdamme niistä käsin kolme yrittäjyyden edistämisen diskurssia maaseutuhallinnon ja maaseudun kehittämisen konteksteissa. Kyseiset diskurssit jäsentävät haastateltavien puhetta aineistossamme, josta etsittiin ilmauksia alueista ja paikoista yritystukien valmisteluun ja toimeenpanoon liittyen. Artikkelin pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: 1) Miten paikan ja alueen merkitys rakennetaan osana yrittäjyyden kehittämisen diskursseja maaseutuhallinnon kontekstissa? 2) Milloin puhutapojen kautta maaseudun kehittämisohjelman toimijat määrittelevät paikan yritystukien valmistelussa ja toimeenpanossa?

1 Tarkoitamme 'viehkoustehtävillä' paikan piirteitä pitäen sisällään palvelut, luonnonresurssit sekä sijaintiin kiinnittyvät aineettomat hyvinvointitekijät, kuten maiseman, paikkatunteen ja luonnonrauhan. Viehkoustehtävät vastaavat lähinnä englanninkielistä 'amenities'-sanaa.

Yritykset tunnustetaan tärkeiksi maaseutualueiden elinvoimaisuutta rakentaviksi toimijoiksi (Kuhmonen 2012; Niska & Vesala 2013) ja yritystoiminnan tuet ovat keskeinen väline maaseudun kehittämisohjelmien toimeenpanossa (Maa- ja metsätalousministeriö 2019). Kuhmonen (2012, 24) toteaa, että yrittäjyys on paitsi aikaan myös paikkaan kiinnittyvä ilmiö ja korostaa, että elleivät politiikkakeinot ole linjassa yrittäjien tavoitteiden kanssa, niille ei ole kysyntää. Lehtonen ja Muilu (2016) osoittavat tutkimuksessaan yritys- ja hanketukien kohdentumisesta suhteessa paikallisen kehityksen edistämisen tarpeeseen, että valintakriteerit tunnustivat heikosti yrittäjyyssympäristöjä, jotka ovat varsin erilaisia esimerkiksi Joensuun seutukunnassa verrattuna Pohjois-Karjalan itäosiin. Hyytiän (2014) mukaan maaseutualueiden tukeminen edellyttää näille alueille kohdennettuja politiikkatoimenpiteitä. Niska ja Vesala (2013) ovat tutkineet yritysten kehittämisen toimeenpanijoiden (*policy implementer*) ja yrittäjien (*entrepreneurship*) välistä vuorovaikutusta diskurssianalyysin avulla. Heidän esittämässään pienyritys-diskurssissa politiikan toimeenpanijat toteuttavat yhteiskunnan tavoitteita yrittäjien välityksellä, kun taas yrittäjyys-diskurssissa politiikan toimeenpanijat palvelevat yrittäjien tarpeita.

Paikan merkitystä ei ole tietäaksemme tutkittu diskurssianalyysin avulla yritystoiminnan tukien toimeenpanon yhteydessä. Lisäksi yritystukien hallinnon toimintatapojen tutkimusta on vain vähän suhteessa yrittäjyyden tutkimukseen. Tässä tutkimuksessa pyrimme täyttämään näitä tutkimusaukoja.

Diskurssien kuvausten avulla tuomme näkyväksi alueiden ja paikkojen määritelmällisten perusteiden muuttumisen ja siitä johtuvat haasteet yritystukien kohdentamisessa. Tämä teema näyttäytyy erityisesti paikkasokean hallinnon diskurssissa, mutta myös opportunistisesti sijaintia korostavan paikkatietoisien diskurssin kohdalla. Paikkasokeutta ja paikkatietoisuutta haastava paikkaperustaisen hallinnon diskurssi edistää laaja-alaisesti yritystoiminnan mahdollisuuksia maaseudulla perustuen paikallisiin ja ylipaikallisiin verkostoihin ja yhdistyvyyteen.

Artikkelissa tarkastellaan seuraavaksi maaseudun kehittämisohjelman yritystuen piirteitä, minkä jälkeen esitellään artikkelin teoreettinen viitekehys, joka sisältää maaseudun kehittämisen paradigmat ja niistä johdetut paikkasokean, paikkatietoisien ja paikkaperustaisen kehittämisen diskurssit. Tämän jälkeen kuvataan tutkimusaineisto ja sen suhde menetelmään. Analyysiosuudessa diskursseja käsitellään haastattelunäytteistä nostettavien esimerkkien avulla. Lopuksi pohdinnassa esitellään tutkimuksen keskeisimmät tulokset, joissa diskurssit liitetään maaseudun kehittämisen viitekehukseen sekä yritysten tukipolitiikkaan ja siihen liittyvään sääntelyyn.

Maaseudun kehittämisohjelman mukainen yritystuki

Maa- ja metsätalousministeriö toimii maaseudun kehittämisohjelman hallintoviranomaisena ja vastaa ohjelman laadinnasta, toimenpiteiden suunnittelusta, lainsäädännöstä sekä rahoituksen jaosta alueiden käyttöön. Ruokavirasto – aiemmin Maaseutuvirasto – vastaa Euroopan unionin maataloustuki- ja maaseuturahastojen varojen käytöstä Suomessa, toimii EU:n maksajavirastona ja huolehtii EU-tukien ja kansallisten tukien toimeenpanosta sekä sähköisestä asioinnista ja tietojärjestelmistä. Ruokavirasto vastaa myös paikan päällä tehtävistä otantatarkastuksista. ELY-keskukset vastaanottavat yritystukihakemukset ja päättävät tuen myöntämisestä sekä tuen maksamisesta. Leader-ryhmät rahoittavat investointeja oman strategiansa mukaisesti, harkiten tukien tarkoituksenmukaisuuden, minkä jälkeen ELY-keskus tarkastaa tuen myöntämisen laillisuuden ja päättää tuen myöntämisestä. Kunnat toimivat yritystukien osalta lähinnä neuvonantajana maaseutuhallinnon yhteistoiminta-alueiden tai kuntien elinkeinoyhtiön kautta. EU-komissio hyväksyy kansallisen maaseudun kehittämisohjelman. (Tarasti ym. 2016; Maa- ja metsätalousministeriö 2019.)

Yritystuet ovat yrityskohtaisia tukia ja niiden vaikuttavuuslogiikka on Pyykkösen ym. (2016, 69) mukaan hyvin suoraviivainen. Ne myönnetään yritystoiminnan aloittamiseen, investointeihin ja uusien työpaikkojen luomiseen, joten ne tukevat

suoraan maaseudun kehittämisohjelman keskeisiä tavoitteita. Yritystuet ovat osaltaan mahdollistaneet pienyritysten kilpailukyvyyn kehittämisen. Tällä tavalla yritystuet ovat varmistaneet yritysten elin- ja toimintamahdollisuuksia. (Pyykkönen ym. 2016, 71.) Yritystukea saavien yritysten on sijaittava maaseudulla, tukikriteerien mukaista maaseutua lasketaan Suomen pinta-alasta olevan 95 % (Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus 2018). Kuntarajoihin perustuva kaupunki–maaseutu-luokitus on muodostunut ongelmalliseksi kuntien koon kasvaessa. Saman kunnan alueella voi olla sekä kaupunkimaisia että maaseutumaisia alueita. Kuntarajoista riippumattomien paikkatietoaineistojen käyttö mahdollistaa alueiden tarkemman tunnistamisen ja luokittelun (Suomen Ympäristökeskus 2018; ks. kuva 1). ELY-keskukset ovatkin tehneet omat yritystukialueidensa rajaukset, jolloin käytännössä vain suurimpien kuntien ja kaupunkien keskuksia on rajattu maaseutualueen ulkopuolelle (Ruokavirasto 2019).

Kuluvalle ohjelmakaudelle 2014–2020 on laadittu yritystukien valintaperusteet, joita ELY-keskukset käyttävät arvioidessaan yritysten rahoituskelpoisuutta. Valintaperusteet koostuvat seitsemästä eri aihealueesta, joista yksi on suunnitellun yrityksen sijainti painotuskertoimen ollessa 5 tai 15 % tukityypin mukaan. Leader-ryhmillä on omat, paikallisiin strategioihin pohjautuvat valintaperusteensa. (Ruokavirasto 2019.)

Maaseudun kehittämisohjelman yritystuet ovat osa Euroopan unionin yhteistä maatalouspolitiikkaa (CAP), joten niihin liittyvä sääntelyn prosessi on osa CAP-kokonaisuutta. Yritystukien toimeenpanon ongelmiksi on tunnistettu jo ensimmäisestä EU-ohjelmakaudesta alkaen raskaat hallinnolliset toimintatavat, yrittäjien riskinottokyvyyn vähäisyys ja vähäinen kiinnostus tarjottuun tukeen (Maa- ja metsätalousministeriö 2001; Kataja & Patjas 2001; Ponnikas ym. 2008; Antikainen ym. 2014; Pyykkönen ym. 2016).

Paikan ja alueen käsitteet maaseudun kehittämisen paradigmoissa

Paikan arkikielinen käyttö perustuu kulttuuriisiin sopimuksiin, joiden puitteissa se sopii väljästi niin esineiden ja asioiden sijainnin osoittamiseen kuin hallinnollisten ja maantieteellisten alueiden synonyymiksi. Onkin syytä huomata, että käsitteellä 'paikka' tarkoitetaan hyvinkin erikokoisia alueita.

Maantieteessä paikalla on tarkoitettu nimenomaan kokemuksellista paikkaa. Kuitenkin viime vuosien aikana paikan käsite on yleistynyt aluekehittämispuheessa (Barca 2009; Luukkonen 2016, 31), kun on haluttu korostaa alueiden erityisyyttä ja omia lähtökohtia. Kehittämisen puhetavoissa paikka ja alue ovat jossakin määrin synonyymisiä, tosin sillä erotuksella, että paikalla ei ole aina yksiselitteisiä rajoja, mutta alueet ovat hallinnollisesti tai muilla sovituilla kriteereillä määriteltyjä. Paikka on tilallisuutena ilmenevä muutoskokemuksia jäsentävä prosessi, joka perustuu toimijoiden arvoihin, hallintokulttuuriin, sosiaalisiin suhteisiin ja historiallisuuteen (Riukulehto 2016; Massey 2008, 31–32).

Paikat voidaan käsittää myös kokoavina solmuina, jotka tuovat yhteen paikallisia, alueellisia, kansallisia ja kansainvälisiä toimintoja. Maaseudun kehittämisen käsitteenä ”paikka” toimii näin ymmärrettyinä hyvin, kun alueyhteisöllisyys ja paikallinen erityisyys tulevat huomioiduksi. (Esim. Gustafson 2001; Soini ym. 2006; Vanclay 2008.)

Alueen ja paikan sosiokulttuurinen määrittely osana politiikkatoimia kytkeytyy maaseudun kehittämisen sääntelyyn. Maaseutualueiden kehittämisen puhetavat ovat kielellisesti tuotettua yhteiskunnallisuutta, jonka kautta sanoitetaan ja siten myös toiminnallistetaan alueyhteisöjä, aluetaloutta ja aluehallinnon rakenteita. Maaseudun kehittäminen perustuu siksi myös institutionaalisia tietorakenteita ylläpitäviin puhetapoihin. Niissä kohtaavat sääntelyyn perustuvat prosessit ja alueiden erityispiirteet, kuten sosiaaliset, taloudelliset institutionaaliset rakenteet (Ray 2006; Shucksmith 2009, Kahila 2013, Antikainen 2014, 34).

Eksogeenisen (ulkosyntyisen), endogeenisen (sisäsyntyisen) ja neoendogeenisen (uusisisäsyntyisen) alueellisen kehityksen mallit ovat useiden tutkijoiden maaseudun kehittämisesäkin tunnistamia teoreettisia lähtökohtia (esim. Lowe ym. 1995, Atterton ym. 2010, Gkartzios ja Scott 2014, Bosworth ym. 2016, Bock 2016 sekä Gkartzios ja Lowe 2019). Kutsumme näitä teoreettisia malleja paradigmoiksi, koska ne ovat muodostuneet historiallisesti ja olleet vallitsevia eri vuosikymmeninä, mutta ne ovat jääneet kehittämisen kerrostumiksi, sillä uudet paradigmat eivät ole täysin korvanneet vanhoja. Nykyisen maaseutupolitiikan voidaan katsoa olevan kerroksellista ja siitä löytyy aineksia näistä kolmesta paradigmasta, joita tarkastelemme siis ideaalityyppisesti. Nämä paradigmaattiset puhetavat ovat lähinnä eri tavalla maaseudun kehittämisen ja maaseutuhallinnon tilannekuvia perustelevia ajattelutapoja, joiden painotukset ovat muuttuneet kulloistenkin yhteiskunnallisten ja poliittisten olosuhteiden seurauksena.

Eksogeenisen kehittämisen malliin pohjaavat teoriat tarkastelevat paikallisuuskien kyvykkyyttä ulkoa päin vaikuttavien ympäristöllisten, yhteiskunnallisten ja globaalien voimien kautta (esim. Bosworth ym. 2016, 431). Alueita yksiselitteisinä objekteina tarkasteleva puhetapa on ominaista aluemaantieteelle, jossa alueet nähdään passiivisina ja vailla omaa tahtoa, koska aluetulkinnat tehdään ikään kuin ylhäältä käsin annettavina objektiivisina kehyksinä (esim. Martin 2005). Suomessa alueellistuminen tapahtui viime vuosisadan alusta lähtien osana kansakunnan rakentamista ja kansallista integraatiota. Maaseutualueiden roolina tässä integraatiossa ja eksogeenisen kehittämisen mallin mukaisessa puhunnassa oli tuottaa elintarvikkeita, energiaa ja raaka-aineita (esim. Lowe ym. 1995, 89; Bock 2016, 12). Eksogeenisen kehittämisen mallissa maaseutualueiden kehitys perustuu niiden omiin resursseihin, mutta niiden tulevaisuus riippuu kehittäjien tulkitsemana enemmän ulkoisista tekijöistä kuin sisäisistä tekijöistä, eikä malli huomioi juurikaan paikalliseen erityisyyteen perustuvaa sisäsyntyistä potentiaalia ja toimijuutta (vrt. Pike ym. 2008, 175–184). Siksi eksogeenisen kehittämisen malli on samalla perustelu niin

sanottuun paikkasokeaan politiikkaan. Paikkasokeaan diskurssiin perustuvat kehittämistoimenpiteet johtavat viime kädessä eriarvoisuuden kasvuun, koska kohdellessaan kaikkia alueita näennäisen tasavertaisesti ne eivät huomioi alueiden erityispiirteitä (Sipikal ym. 2017).

Vastareaktionä eksogeenisen kehittämisen suuntaukseen maaseutututkijat ryhtyivät 1970-luvulla korostamaan paikallisia resursseja, yrittäjyyttä, kylätoimintaa ja alhaalta ylös -näkökulmaa eli endogeenistä kehittämistä (esim. Atterton ym. 2011; Hyyryläinen, ym. 2011). Samaan aikaan humanistiset lähestymistavat yleistyivät, jolloin paikasta tuli salonkikelpoinen kehittämisen käsite. Yhteiskunnallisten rakenteiden tiedostamisen ja subjektiivisen merkitysten korostamisen myötä myös paikallisen voimaantumisen liikkeet yleistyivät (Peet & Thrift 1989). Endogeenisen eli sisäsyntyisen kehittämisen paradigmissa omatoimiset paikallisyhteisöt, perinteisesti kylät, ovat alueensa rakentajia kehittäen paikallisia voimavaroja, yrittäjyyttä ja maaseudun monimuotoisuutta (Kumpulainen 2013; vrt. Rosenqvist 2008, 73). Paikallisyhteisöt esitetään mallissa ainutkertaisina ja erityisinä, minkä johdosta maaseutukin jäsentyy toimintojen ja paikkojen mosaiikiksi (Katajamäki & Kaikkonen 1991). Endogeenisessä lähestymistavassa ihmiset ja yritykset kiinnittyvät paikkaan samalla kun paikallisuuksia nostetaan kehittämistoiminnan kohteiksi (Ray 1999, 259; Atterton ym. 2011, 259). Endogeeninen paradigma selittää aineistossa esiteltävää paikkatietoista diskurssia, mutta ei suinkaan yksiselitteisesti. Se pohjustaa tietynlaista vääristynyttä paikkauskoa, jolloin maaseutupaikkoja yhtäältä romantisoidaan tai niiden itseriittoisuutta ylikorostetaan. Toisaalta esimerkiksi harvaan asutun maaseudun mahdollisuudet yrittäjyyden ympäristönä nähdään olemattomana, vaikka juuri harvaan asuttu maaseutu mahdollistaisi luontoon ja luonto-osaamiseen perustuvien tarjontojen hyödyntämisen.

Neoendogeeninen kehittämissuuntaus syntyi, kun maailmanlaajuiset tapahtumat ja yli paikalliset verkostot alkoivat vaikuttaa yhä suuremmin paikallisyhteisöihin (Hyyryläinen ym. 2011). Neoendogeenisyyteen perustuva paikkaperustaisen kehittämisen paradigma korostaa strategisuutta ja hal-

lintaa (Copus ym. 2011, 121; Luoto 2016), jossa tunnustetaan paikallisia ongelmia ja voimavaroja ja aluetta kehitetään poikkihallinnollisesti sisäisiin ja yli paikallisiin verkostoihin perustuen. Paikka määrittyy sosiaalisten suhteiden, ideoiden ja taloudellisen vaihdannan kohtaamisessa, ja paikan kehittäminen perustuu toimijaryhmien yhteistyöhön (Sack 2010). Neoendogeenisessä maaseudun kehittämisessä huomioidaan paikkojen ominaispiirteet ja resurssit, mutta niitä käytetään vuorovai- kutuksessa ulkoisten verkostojen ja resurssien kanssa (Bosworth ym. 2016, 429). Näin edistetään alueyhteisöjen kykyä toimia itsenäisemmin osana laajempia kehittämisen ja osaamisen verkostoja (ks. myös Zasada ym. 2015; Eskelinen 2016) Mikäli maaseutupolitiikka jää sektoripolitiikan ansaan (Kahila 2013, 59), se saattaa joutua globaalisatatiokehityksen väliinputoajaksi. Tällöin perinteisille maaseututoimialoilta kohdistuvien sektoripolitiikkatoimien vaikutukset saattavat olla jopa negatiivisia paikallisyhteisöjen elinvoimaisuuden näkökulmasta (Olfert & Partridge 2010, 151). Aineisto-osiossa esiteltävän paikkaperustaisen hallinnon diskurssin johtajatuksena on, että paikka määritellään liikkuvuuden ja saavutettavuuden kautta. Liikkuvuus ymmärretään ihmisten, tavaroitten ja tiedon liikkeiden lisäksi myös kulttuurisena vaihdantana sekä maaseudun ja kaupungin välisenä keskinäisriippuvuutena. Siten maantieteellinen sijainti on vain yksi ulottuvuus, kun keskustellaan maaseudun yhteiskunnallisesta sijainnista.

Maaseutualueet eivät määrity vain paikkasokeutta, paikkatietoisuutta tai paikkaperustaisuutta heijastelevina diskursseina. Nämä diskurssit kuitenkin kuvaavat riittävästi niitä lähtökohtia, joita vasten analysoimme tutkimusaineistoa. Nykyhetkessä määritelmänsä saavat diskurssit kantavat aina mukanaan myös historiallisia kaikuja, joista haastateltavat eivät aina ole itse tietoisia.

Aineisto

Tutkimusaineisto koostuu 38 puolistrukturoidusta teemahaastattelusta. Haastattelut tehtiin neljällä ELY-keskuksen toimialueella: Etelä-Pohjanmaalla, Hämeessä, Lapissa ja Pohjois-Karjalassa. Lisäksi

haastateltiin keskeisiä maaseutuhallinnon toimijoita valtakunnan tasolla. Maa- ja metsätalousministeriöstä ja Maaseutuvirastosta haastateltiin johto- ja asiantuntijatason viranhaltijoita ja eduskunnasta maa- ja metsätalousvaliokunnan jäseniä. ELY-keskusten haastatellut henkilöt olivat rahoitusasiantuntijoita, maksatuspäälliköitä ja maaseutu- ja energiayksikön päälliköitä. Jokaisella ELY-keskusalueella haastateltiin yhtä Leader-ryhmän toiminnanjohtajaa, yhtä kunnan viranhaltijaa sekä kolmea maaseutuohjelman mukaista yritystoiminnan tukea saanutta yrittäjää. Yrittäjät toimivat muun muassa matkailu-, elintarvikkeiden valmistus- ja palvelualueilla. Haastateltavat edustivat siten Suomen koko maaseutuhallinnon ketjun toimijoita yrittäjistä lainsäätäjään, jolloin saatiin runsas ja rikas haastatteluaineisto.

Haastatellut henkilöt jaettiin aineiston analyysia varten viiteen ryhmään tehtäväkuvan mukaisesti (ks. taulukko 1). Norminantaja-ryhmään lukeutuivat maa- ja metsätalousministeriön ja Maaseutuviraston viranhaltijat sekä kansanedustajat, päätöksentekijä-ryhmään lukeutuivat ELY-keskusten viranhaltijat, kehittäjiin kuntien yhteis-

toiminta-alueiden ja elinkeinoyhtiöiden viranhaltijat sekä Leader-ryhmien toiminnanjohtajat. Yrittäjä-ryhmän muodostivat maaseutuohjelman mukaista yritystukea saaneet yrittäjät ja arvioitsijaryhmän muodostivat Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmien arviointia tehneet tutkijat.

Haastatellut yrittäjät ja kehittäjät sijoituivat kaupunki–maaseutu-luokituksen mukaiselle kaupungin kehysalueelle, maaseudun paikalliskeskukseen, kaupungin läheiselle maaseudulle, ydinmaaseudulle ja harvaan asutulle maaseudulle (kuva 1). ELY-keskusten edustajien voidaan katsoa edustavan omaa aluettaan ja norminantajien ja arvioitsijoiden koko maata. Nämä haastattelut tehtiin kaupunkialueilla.

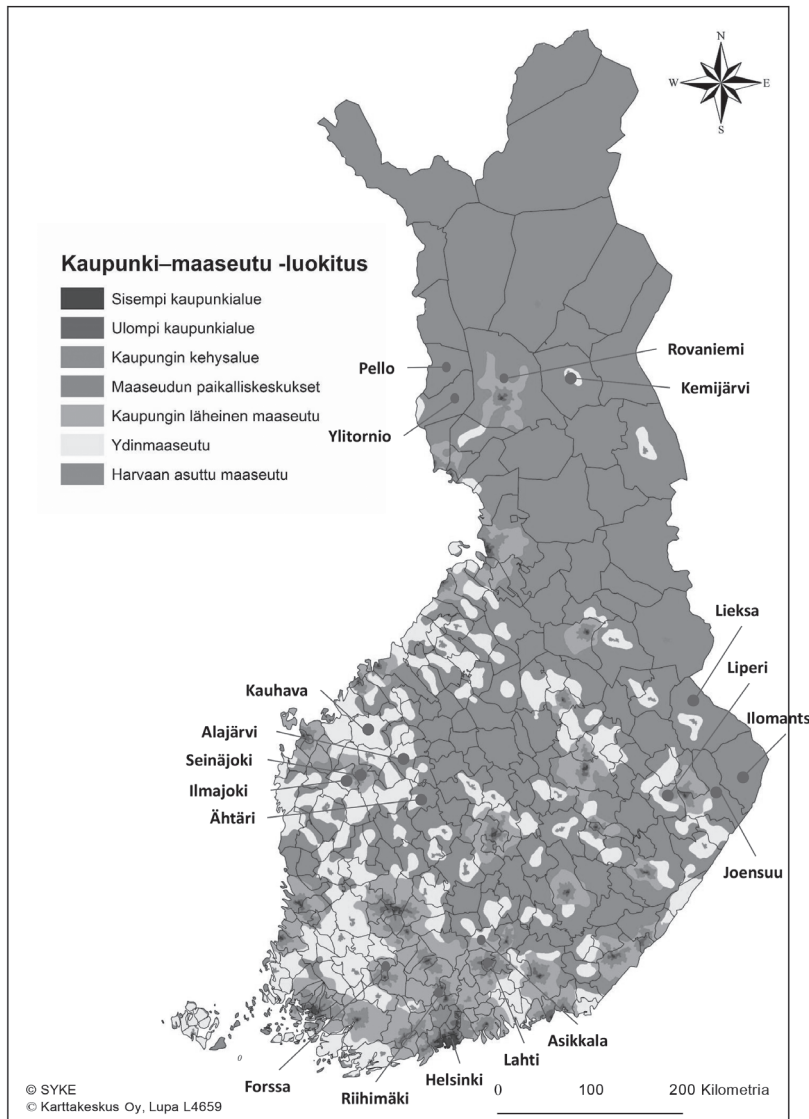
Haastattelut tehtiin vuoden 2016 maalisi–syyskuun aikana yritysten tai organisaatioiden omissa tiloissa, kolme haastattelua tehtiin puhelimitse haastateltavien kiireiden vuoksi ja yksi haastattelu siirtyi tammikuulle 2017. Haastattelujen pituudet vaihtelivat 46 minuutista yli kaksituntisiin saakka, haastattelupuhetta kertyi yhteensä 51 tuntia 30 minuuttia.

Taulukko 1. Tutkimuksen haastattelut muodostettujen ryhmien mukaisesti

Haastatellut	Lukumäärä
Norminantaja:	
Kansanedustaja	2
Maa- ja metsätalousministeriön viranhaltija	4
Maaseutuviraston viranhaltija	3
Päätöksentekijä:	6
ELY-keskuksen viranhaltija	
Kehittäjä:	
Kuntien yhteistoiminta-alueen viranhaltija	2
Kuntien elinkeinoyhtiön viranhaltija	2
Leader-toimintaryhmän toiminnanjohtaja	4
Yrittäjä:	12
Maaseutuohjelman mukaista yritystukea saanut yrittäjä	
Arvioitsija:	3
Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman arvioitsija	
Yhteensä	38

Haastattelukysymysten teemat olivat samat kaikille haastateltaville, mutta niitä varioitiin riippuen haastateltavan työtehtävästä. Haastattelut keskittyivät Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman mukaisen yritystuen valmisteluun ja toimeenpanoon. Haastattelut tehtiin siis kuluvalle EU-ohjelmakaudella 2014–2020, mutta haastateltavia pyydettiin kertomaan mahdollisia kokemuksia myös Suomen EU-jäsenyyden alusta alkaen, vuodesta 1995 lähtien. Teemojen läpäiseviä

aiheita olivat maaseutuhallinnon toiminta, yrityksen toimintaympäristön merkitys sekä paikan ja alueen määrittäminen kehittämisen kontekstissa. Alueen ja paikan määrittämiseksi kysyttiin muun muassa sitä, mitä merkitystä haastateltavan kokemusten mukaan sijainnilla oli yritystoiminnalle. Haastattelurunko lähetettiin haastateltaville etukäteen tutustuttavaksi. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sanatarkasti yhtä haastattelua lukuun

Kuva 1. Haastattelupaikkakunnat kaupunki-maaseutu-luokituskartalla (Karttapohja: SYKE 2018)

ottamatta, joka sekkin kuitenkin taltioitiin muistiinpanojen muodossa.

Haastattelujen lisäksi tutkimuksen taustaineistona käytettiin Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman arviointiraportteja Suomen EU-ohjelmakausilta. Arviointitiedon merkitystä korostetaan EU-ohjelmien toimeenpanossa, vaikakin arviointitietoa on hyödynnetty liian vähän (Uusitalo 2009; Bachtler 2010).

Diskurssianalyysi puheen tunnistamisessa

Olemme pyrkineet tarkastelemaan paikkasokean, paikkatietoisien ja paikkaperustaisen hallinnon diskurssien esiintymistä ja käyttöä osana haastateltavien puhetta ja maaseutuhallinnon tavoitteita ja toimintaa. Aineistolukua jäsentävät diskurssit johdettiin maaseudun kehittämisen kolmesta teoreettisesta mallista, joita kutsumme paradigmoiksi. Foucault (2005, 258) näkeekin, että diskurssi on rakentunut olennaisesti historiallisista, todellisista ja peräkkäisistä tapahtumista. Diskurssissa ei ole kyse vain informaation välittämisestä vaan sääntelyn, hallinnon, asemien ja identiteettien tuottamisesta. Valta ja tieto kytkeytyvät toisiinsa, millä on makrotason institutionaalisia seurauksia. (Alasuutari 2011, 185, 188.) Tässä mielessä maaseudun kehittämisen instituutiot tuottavat ja toteuttavat tietynlaista diskursiivista muodostumaa.

Aineiston analyysissä sovellettiin väljästi diskurssianalyysia Willigin mallin mukaisesti (Willig 2015, 155–161; Burr 2015, 191; ks. myös Alasuutari 2011, 185) ja kielen konstruktioivinen rooli maaseutuhallinnon ja sääntelyn toteutumisessa on aineistotulkinnan keskiössä. Paradigmoihin nojaavat diskurssit kuvaavat sitä, kuinka tietynlaiset semioottiset muodostumat määrittävät alueille ja paikoille annettavia sisältöjä. Hallintopuhe kantaa mukanaan myös institutionaalisia ja sosiaalisia rakenteita, jotka vaikuttavat yritystukien valmisteluun ja toimeenpanoon.

Analyysin aluksi ilmiö eli paikkapuhunnan tuottaminen paloiteltiin osiin: miten paikka käsitteellistetään ja arvotetaan diskurssissa? Miten ohjelman alueellisuus ja paikallisuus määritellään

diskurssissa? Seuraavaksi haastateltujen toimijoiden puhetavoista etsittiin paikkasokeuden, paikkatietoisuuden ja paikkaperustaisuuden ilmauksia yritystukiin liittyvistä sääntelyn prosesseista, hallintokäytännöistä ja maantieteellisistä erityispiirteistä. Tutkimuksessa ei tarkasteltu ryhmien erilaisia tapoja tuottaa toimijakohtaisia diskursseja (ks. Jokinen ym. 2016, 80) eikä myöskään mahdollisia aluekohtaisia eroavaisuuksia, vaan tarkoituksena oli etsiä puheissa esiintyviä laajempia yhteisiä merkityksiä ja ristiriitaisia jännitteitä. Tavoitteena oli näin saada esille haastateltujen yhteisesti tunnistamia paikan ja alueen määritelmiä osana hallinto- ja kehittämispuhetta.

Tässä tutkimuksessa sääntelyyn liittyvät prosessit ja hallinnon toimintatavat nousevat haastateltavien puheissa kriittisen tarkastelun kohteeksi. Suomalaisen viranomaisen ja yrittäjän toimintatapaan kuuluu lakien ja asetusten noudattaminen, mikä korostuu kritiikin sijaan haastateltavien eetos- ja päätospuheena. Tämän asian suhteen haastateltujen puheet eivät juurikaan eronnet toisistaan.

Diskurssien kautta esitämme myös tulkinnan maaseutuhallinnon päätöksentekijöiden ja yrittäjien subjektioista ja siitä, mitä aitoja toiminnan mahdollisuuksia nämä asemat tarjoavat. Samalla kyetään tarkentamaan kuvaa siitä, miten institutionaalisen vallankäytön ja tiedon tuottannon kohtaamisissa muodostetaan joko virallista puhetta tai sitä haastavaa, alueiden määritelmällistä perustaa muuntelevaa puhetta. Paikkasokeaa puhetta haastavat sekä paikkatietoinen diskurssi, joka näkee sijainnin strategisesti tärkeänä, että paikkaperustainen diskurssi, jonka puitteissa tukeudutaan verkostomaisesti määrittävään paikan käsitteeseen.

Diskurssit ovat kertomuksia samasta kohteesta, jolloin ne ovat myös erilaisia tapoja merkityksellistää, kuvailla, ilmaista ja havainnollistaa maailmaa (Burr 2015, 75). Diskurssia ei voida analysoida riippumatta ajasta, jossa se kehkeytyy. Aineistosta nostetuilla diskurssilla on historialliset juuret ja nykyhetken tulkinnat, mutta myös tavoitetilat, joihin ne pyrkivät yhteiskunnassa vaikuttamaan. Diskurssintutkija on myös aina osa tutkimustaan ja rakentamassa diskursseja (Jokinen ym. 2016).

Tämän tiedostaen pyrimme rakentamaan diskursseja määritteleviä tulkintoja aineiston huolellisella analysoinnilla, hyödyntäen kuitenkin myös omaa kokemustamme ja olemassa olevaa tietoa haastattelupuheen merkitysten ymmärtämiseksi.

Paikkasokean hallinnon diskurssi

Paikkasokean hallinnon diskurssissa yritystoiminnan sijainti riippuu tukijärjestelmien valintakriteereistä ja alueluokituksesta, jotka puolestaan norminantaja on määritellyt kansallisesti. Kehittämisessä on siten vahvat eksogeeniset piirteet eikä se tunnista alueiden ainutkertaisuutta. Paikkasokean hallinnon diskurssi on haastatteluissa selvästi erottuva diskurssi, joka tähtää maaseutuohjelman tasa-arvoiseen toteuttamiseen ja virheettömän hallinnon kulttuuriin.

Paikkasokean hallinnon diskurssissa korostuvat raskaat hallinnolliset toimintatavat ovat tulleet Suomen EU-ohjelmakausien aikana taakaksi sekä päätöksentekijöille että yrittäjille. Alueluokituksen perustuva tukialuekartta nousee haastateltavien puheessa esille uusimpana kuormittajana. Tukialueiden rajaukset koettiin keinotekoisiksi ja ne aiheuttivat runsaasti karttajarjoituksia sekä yritystukien päätöksentekijöille että kehittäjille. Yrityksen sijainnilla harvaan asutulla maaseudulla, ydinmaaseudulla tai kaupungin läheisellä maaseudulla ei viranomaisten puheen mukaan juuri ole merkitystä, vaikka kehittämisohjelman tavoitteissa asiaa on painotettu.

Että sen sijainnin painoarvo taitaa olla se viis prosenttia siellä valintakriteereissä, että ei se viime kädessä erottele niitä eri aluetyypeillä olevia hakemuksia. (Päätöksentekijä H25)

Ja sitten se rajanveto, että miten se on tulkittu mut, meillä alueellisesti on linjattu ne alueet, missä sitä maaseutuohjelmaa toteutetaan. No meillä nyt sitten nää suurimmat kaupungit --- niitten keskusta-alueet on rajattu tän maaseututuen ulkopuolelle. (Päätöksentekijä H25)

Maaseudun kehittämisohjelmaa kuvataan tässä diskurssissa rahanjako-ohjelmaksi, ei niinkään potentiaalisten kehittämisideoiden aktivoijaksi. Maksatusten seuranta muodostuu toimenpiteiden mittariksi ja rahankäyttö kuvaa vaikuttavuutta.

Ohjelman koetaan onnistuneen, kun rahat on käytetty. Kehittämisotetta, yhteisiä tavoitteita ja toimenpiteiden vaikuttavuutta odotetaan, mutta vähäväkisiä alueita arvotetaan sen kautta, missä määrin niiden yritystoiminta on kannattavaa. Samalla maaseutuhallinnon omalla toiminnalla ohjataan keskittyvään kehitykseen, kun maaseutuohjelman välineet tunnistetaan riittämättömiksi maaseudun kehittämistyössä.

Ja usein sitte tulee se kipukohta siinä, ettei ymmärretä miksei tätä palvelua tänne tueta. Mut siin tullaan siihen et nähdään, että eihän sitä kannata valtion rahaa laittaa sellaseen ku ei siellä oo niit asiakkaita. (Norminantaja H10)

Paikkasokean hallinnon diskurssissa korostuu myös puhe siitä, että hallinnon käytännöissä kaiken pitää olla kaikille mahdollista, millä tahansa alueella. Tällä tavoin toiminnasta tulee tehotonta. Toisaalta uuden ohjelmakauden myötä tullut rajoite siitä, että tukea ei myönnetä pelkästään paikallisilla markkinoilla toimiville yrityksille, on koettu ristiriitaisestikin paikallisen kehittämisen esteeksi. Lupaukset kehittämisohjelman innovatiivisuudesta ja kokeilukulttuurista eivät haastateltavien puheen mukaan olleet ainakaan ohjelmatyön alkuvaiheessa toteutuneet.

Sillä tavalla, se et kaikki pitää olla mahdollista. Niin kun kaikki on mahdollista niin mikään ei oikein tuu miksikään. (Norminantaja H10)

Meidän työkalupakki on heikentynyt ja mä koen aika hämentävänä sen, että meidän puheet on, että tällä ohjelmakaudella piti kokeilukulttuuri nosta, mutta höpö höpö sellaista ei oo nyt nähtävissä, koska kaikki on heikentynyt viime kaudesta. (Kehittäjä H19)

Yrittäjien odotukset neuvoa antavasta viranomaisesta nousevat esille haastateltavien puheessa, mutta yritystukupäätöksiä tekevien viranomaisten ilmaisemissa käytännöissä muun muassa tukihakemusten valintajakso ja ajankäyttö rajoittavat neuvontaa. Sen sijaan maksatustarkastaja käy yrityksissä tarkistamassa toimenpiteeseen liittyvät kuitit tuen maksatusta haettaessa. Päätöksentekijä asemoituu diskurssissa tukien toimeenpanijaksi ja tukiehtojen valvojaksi. Yrittäjä kokee olevansa lähinnä valvonnan kohde, ja paikkasokean hal-

linnon ohjaus suuntautuu yrityksen perustamisen ja kehittämisen osalta ylhäältä alas. Tämän seurauksena yrittäjät menettävät kiinnostustaan tarjolla olevaan tukeen.

Sitte ku haettiin toimintaryhmästä rahaa, haettiin tuota aika loppuvaiheessa kautta kuitenkin, niin kyllä sitä yritysrahaa, sitä ois ollu kuule. Siis sitä on, kaikkien rahastoitten yritysrahaa, koska sen saaminen on tehty niin p--n vaikeeksi niinkö tässä nyt tuli aikasemmin jo ilmi, ettei kellään pk-sektorin yrittäjillä tai mikroyrityksillä oo resursseja sitä käyttää. (Yrittäjä H21)

Paikkasokean hallinnon diskurssi ei huomioi riittävästi maaseudun yritystoiminnan muuttunutta merkitystä. Yrittäjät asuvat maaseudulla, mutta eivät suurimmaksi osaksi ole juurikaan kytköksissä perinteiseen maatalouteen. Yritysten liikevaihto on kasvanut, jolloin myös puhe maaseudun kehittämisohjelman yritystuesta tuntuu vieraalta ja voi rajoittaa kiinnostusta yritystuen hakemiseen.

Nyt puhutaan maaseudun yritystoiminnasta. Se on kans vähän ristiriitainen, koska osa yrityksistä ei tunne olevansa kotonaan, kun puhutaan maaseuturahotuksesta. (Päätöksentekijä H12)

Sokeasti toimiva hallinto välttelee kehittämistä vastuuta pyrkiessään kohtelemaan tasaveroisesti kaikkia alueita ja toimijoita. Päätöksiä perustellaan lainmukaisuudella, mikä on luonnollisesti hyvän hallinnon perusta, mutta tasapäästäminen ei lisää osumatarkkuutta potentiaalisten maaseututoimijoiden ja yritysten tukemiseksi.

Paikkatietoisien hallinnon diskurssi

Paikkatietoisien hallinnon diskurssi näyttäytyy ristiriitaisena maaseudun kehittämisen diskurssina. Yrityksen tarkka sijainti tunnustetaan merkitykselliseksi, toimialakohtaiseksi asiaksi. Käytännöissä, joista sekä norminantajat, päätöksentekijät että neuvonantajat puhuvat, yritystoiminnan paikka saa uuden, kaksiportaisen luokituksen: syrjäinen maaseutu ja kaupungin läheinen maaseutu. Maaseudun eriytyminen ikään kuin syvenee huomauttamatta. Autioituvan maaseudun ja keskittävän kehityksen on koettu edenneen Suomen maaseudulla jo niin pitkälle, että myös maaseudun kehittämisohjelman valmistelijoiden ja toimeenpani-

joiden puhunnassa toimenpiteet suunnataan tietoisesti kaupungin läheiselle maaseudulle.

Se vaan on pikkuhiljaa, ku meidän palveluita karsitaan koko ajan maaseudulta pois että, siel on tämmösiä aivan yllättäviäkin tekijöitä ollu, mitkä on vieny sitä asukasintoo. Tietysti nämä koulukysymykset nyt on ollu vuosikymmenet, kohtahan niitä ei tarvi enää pohtia, ku niitä ei oo. Mutta sitten, esimerkiksi tämmönenkin ku, muuttivat näitten Kela-kyytien korvausmenettelyä, ni silloin lähti maaseudulta taksit. (Kehittäjä H8)

Kannattaako johonkin hyvin syrjäiseen kylään rakentaa isohko teollisuushallia, että sitten jos menee huonosti niin, sen arvo on aika mitätön. Mutta jos sen rakentaa johonki kirkonkylään tai jonku, vähä isomman kaupungin läheisyyteen niin sillonhan sillä saattaa olla jo markkina-arvoaki, sillä hallilla. (Päätöksentekijä H12)

Laaja-alaisen maaseudun kehittämisen kannalta paikkatietoisien hallinnon diskurssi koostuu negatiivisuuden sävyttämästä puheesta, koska puheet liittyvät yhtäältä maaseutualueiden tyhjenemiseen ja toisaalta ylikorostuneeseen käsitykseen paikan itseriittoisuudesta. Tämän diskurssin sisällä haastateltavat tunnistavat sijaintiedut ja -haitat. Ohuesti tunnistetut paikan viehkoustekijät pyrkivät kääntämään puhetta positiiviseksi.

Paikan viehkaus näkyy haastateltujen puheissa niin, että paikka on itsessään arvokas, vaikkei se välttämättä ole sidottu mihinkään tuotannontekijään eikä ole suoranaisesti taloudellisen lisäarvon lähde. Viehkoustekijöinä nousevat esille muun muassa sähköttömyys, kokemus puhtaasta vesisateesta, telmiminen vitivalkeisessa lumessa, ympäristön mystiikan ja terapeuttisen vaikutuksen kokemus, paikan historian tuottama positiivinen jännite ja syrjäisen maaseutualueen vapauden tunne. Myöskin perinteinen maalaismaisema, järvet ja hoidetut pellot koostuvat edelleen tärkeäksi osaksi maaseudun paikallisuuksien pito- ja vetovoimaisuutta.

Ja sitten puhtaus. Että just nää, Kaukoidästäkin nyt on täällä porukkaa, ne oli justiin eilenkin ihan haltioissaan, kun sataa kirkasta vettä. Sanoi, että Kaukoidässä niin kirkasta vettä ei oo satanu vuosikymmeniin. (Yrittäjä H38)

Eli tää on sikäli ihan loistava paikka -- kaupunkilaisten mielestä tää on erämaata ja meidän mielestä me ollaan tosi hyvällä keskeisellä sijainnilla. (Yrittäjä H38)

Yritystuen valintakriteerit eivät tunnista riittävästi paikan erityispiirteitä, mukaan lukien viehokoutta, resurssitekijänä. Syrjäinen maaseutu nähdään helposti kannattamattomana yritystukien myöntämiselle, jolloin maaseutualueiden potentiaaliset yritysideoit eivät kehity täysimääräisesti yritystoiminnaksi. Ohjelmallisen kehittämistyön ja alueellisen toimeenpanon ristiriita on kuultavissa erityisesti päätöksentekijöiden puheissa, minkä koetaan rajoittavan alueen lähtökohdista ja tarpeista nousevaa toimintaa. Valtakunnallisen ohjelman toimeenpanon käynnistyessä kokemus ”ylhäältä” tulevasta ohjauksesta alueille on vahvaa.

Mä sanoisin näin että, meidän ohjelmat ovat siirtyneet enemmän ja enemmän siihen suuntaan, että meillä annetut raamit ja se, mahdollisuus vaikuttaa päätöksiin ja tehdä tulkintoja siellä ELY-keskuksissa, missä näitä hakemuksia käsitellään, on kavennettu ja kavennettu ohjelmasta toiseen. (Norminantaja H24)

Päätöksentekijä asemoituu diskurssissa yritystukihoitoihin liittyvän tiedon välittäjäksi ja ehkä osin tahtomattaan myös maaseutu–kaupunki–dikotomian voimistajaksi. Yrittäjä asemoituu diskurssissa luovaksi kehittäjäksi, joka hyödyntää yritys ympäristönsä potentiaalia. Yhteiskunnan ympäröivä todellisuus rajoittaa kuitenkin molempien mahdollisuuksia toimia.

Paikkatietoisien hallinnon diskurssissa nähdään tärkeäksi, että yrittäjät sitoutuvat tiettyyn paikkaan itse tunnistettujen vahvuustekijöiden kautta. Pito-voimaa syntyy myös yrittäjän kyvystä suunnata yritystoimintaansa uudelleen ja hyödyntää alueen tarjontoja monipuolisesti ja paikalliseen tietoon perustuen. Yritysten kiinnittymistä määrättyyn paikkaan lisää myös se, että yrittäjät tunnistavat onnistuneensa välittämään paikan hengen asiakkailleen.

Elikkä se miljö on justin se, joka mahdollistaa, ja tästäki monet sanoo, että täs on jotaki mystiikkaa ja tätä terapeutista vaikutusta tietenkin ja siihen uskon, koska mä, oon nyt täällä toistakytä vuotta tehny töitä ja en muista, että olisin koskaan pahalla päällä lähtenyt kotia. Että, kyllä tämä miljö on sellanen, jonka varaan mä ny rakennan justin tätä uutta. (Yrittäjä H4)

Paikkatietoisien hallinnon diskurssi nostaa kriittisesti esille ohjelmallisen kehittämistyön vähäisen integroitumisen muuhun yhteiskunnan kehittämiseen, ja samalla myös yhteistä kansallista maaseudun kehittämisen tahtotilaa peräänkuulutettiin. Huolta aiheutti myös norminantajan maaseudun tuntemuksen oheneminen. Maaseudun arjen koettiin olevan kaukana norminantajien todellisuudesta, ja sinänsä myös hyvinkin paikkatietoisien keskittämispolitiikan olevan vallitseva käytäntö.

Ja toinen puoli vielä, ihan tän ulkopuolelta on se et mikä on kansallinen tahtotila. Siis ei puhuta maaseudusta. Ei puhuta alueista, siis siitä et minkälaisia ne on. (Arvioitsija H1)

Keskittämispolitiikka elää sielläki kuitenkin takaraivossa että, saa nähä, mä kyl tuun seuraan nyt tätä, oikeen maaseudun osuutta, mitä sinne menee. (Norminantaja H18)

Paikkatietoinen hallinto luo sääntelyä ja perustelee päätöksiään kulloinkin vallitsevan poliittisen ilmapiiirin mukaisesti. Yksilöotteiset ja polarisoivat maaseututulkinnat sopivat huonosti globalisoituneeseen yhteiskuntaan, jossa toimitaan osana jatkuvaa muutosta sekä haastetaan totuttuja tietorakenteita.

Paikkaperustaisen hallinnon diskurssi

Paikkaperustaisen hallinnon diskurssi tähtää kehittämistyön vaikuttavuuteen huomioimalla globalisaation ja digitalisaation kehityksen lisäksi maaseutu–kaupunki–vuorovaikutuksen. Paikkaperustaisessa puhunnassa yhteistyö tapahtuu verkostoissa osana laajempaa tilanne- tai tehtäväkokonaisuutta. Sijainnillisuus ei silloin ole toiminnan este eikä rajoite, vaan toiminnan kehys. Paikallisia erityispiirteitä kehitetään alueen ulkopuolisen tiedon

avulla, jolloin luodaan uusia kasvun mahdollisuuksia.

Tässä diskurssissa nousee esille, että yksin yrittäminen ei ole aina paras vaihtoehto. Yrittäjien verkoston keskeisiä osallisia ovat omat työntekijät, tavarantoimittajat, alihankkijat, naapuriyrittäjät, viranomaiset, neuvojat ja muut yhteistyökumppanit. Yritysten asiakkaat tulevat eri puolilta maailmaa, ja yrittäjät etsivät uusia ideoita ja toimintatapoja aktiivisesti opintomatkoilla ja messuilla. Myös viranomaisten puhutavassa korostuu yhä enemmän verkostomainen tekeminen, siinä missä hallinnon omat käytännöt kehittyvät verkostomaisiksi.

Verkostoja on norminantajien, päätöksentekijöiden, kehittäjien ja yrittäjien kesken, paikallisesti, kansallisesti, Euroopan laajuisesti ja globaalisti. Ohjelmatyössä hanketoiminnan merkitys on tunnistettu verkostojen rakentamisen apuvälineeksi.

Joo. Ja tänä päivänä et sä voi toimia ilman verkostoa. (Yrittäjä H4)

Tämmönen verkostojattelumalli on tärkeä, eli me ollaan kannustajia, sparraajia, mahdollistajia, mut sitten että, meillä täytyy olla semmonen verkosto siellä taustalla, jonka kautta asioita hoidetaan ja haetaan sitä, oikeanlaista asiantuntemusta. (Päätöksentekijä H23)

Täs pitäis muistaa että, tästä yksittäisen pienyrittäjän yhen hengen yrityksen ideaalista päästä siihen, että pitäis kuitenkin yritysyritystyötä ja verkostoja rakentaa. Ja tässä tullaan siihen, mihin meidän pitäis käyttää niitä elinkeino- ja kehittämishankkeita. (Norminantaja H18)

Päätöksentekijä asemoituu paikkaperustaisen hallinnon diskurssissa mahdollisuuksien rakentajan subjektipositioon sekä hallinnon verkoston solmukohdaksi, yrittäjästä tulee sääntelyyn liittyvän prosessin osallinen eikä pelkkä kohde. Diskurssi mahdollistaa päätöksentekijän ja yrittäjän tasavertaisenkin keskustelun, koska sijaintipuhunta asetetaan osaksi laajempaa yhteiskunnallista ja jopa globaalia verkostonäkökulmaa. Diskurssissa yrittäjän avarakatseinen ajattelu saa ilmaa siipiensä alle maaseutuluokituksesta riippumatta. Viranomaisille diskurssi tarjoaa mahdollisuuden muun

muussa kokeilukulttuurin entistä parempaan huomiointiin.

Paikkaperustaisen hallinnon diskurssi tunnistaa yrityksen sijainnin merkityksen myöskin toimialakohtaisena asiana, kuten paikkatietoisien hallinnon diskurssikin, mutta positiivisesti. Palvelualat, muun muassa hoivayritykset, tarvitsevat asiakaspotentiaalia ympärilleen, ja yritykset tarvitsevat myös osaavaa työvoimaa. Tästä tunnistettiin myös poikkeuksia: esimerkiksi mainittiin metsäkoneyritys Ponsse Oy, joka harjoittaa vientitoimintaa syrjäisyydestä huolimatta ja Veljekset Keskinen Oy, joka on Suomen suurin kyläkauppa 500 asukkaan Tuurin kylässä. Yrittäjien puheissa korostuu luontainen yhteistyö ja jatkumo maaseudun ja kaupungin välille.

Niin sehän häviää se etäisyyden merkitys. Mut tän ymmärtäminen tässä yhteiskunnassa on äärettömän vaikeeta, koko ajan kuvitellaan, että se keskittäminen Helsinkiin tarvitaan, niin paljo lisää asuntoja ja työpaikkoja ja kuitenkin iso osa työstä on semmosta, et sillä paikalla ei oo tuon taivaallista merkitystä. (Norminantaja H18)

Elikkä meillä nyt esimerkiks vois olla tämä pieni ympyrä, kun meiltä katotaan, niin toi keskusta on se pieni ympyrä, josta löytyy ruokakaupat, elintarvikkeita, viinakauppa, apteekki, sairaala ja tämmöset. Ja sitten se isompi ympyrä --. Sitten seuraava iso rinki --. (Yrittäjä H6)

Diskurssissa paikallinen tieto jalostuu toimijoiden viranomais- ja kehittäjäverkostoissa. Päätöksentekijöiden tietomäärää arvostetaan ja yhteistyö koetaan helpoksi, niin sidosryhmien kuin yrittäjien taholta, mikä itsessään haastaa viranomaisia jatkuvaan oppimiseen.

Siel voi olla pieni sektori, millä ne vois jopa päästä vientiin. Ja sillan maaseutuhallinnon hanskassa pitäis olla kaikki nää Team Finland ja nää palvelut ja nehen periaatteessa ELY:jen kautta on. Mut pystyykö yrittäjä itse näkemään tavoitteensa ja pystyykö hallinto tukemaan siinä. (Norminantaja H35)

Paikkaperustaisen hallinnon diskurssissa huolenaiheina nousevat esille ennen kaikkea toimimattomat tietoliikenneyhteydet, Suomen tiestön huono kunto ja vähäiset julkisen liikenteen yhteydet. Tekemistä koetaan olevan vielä jäljellä, vaikka

ohjelmatyössä erityisesti digitalisaatioon on haasteltavien mukaan panostettu.

Mut sit taas digitalisaatio, kun se toimii ja maaseutuohjelmastakin on esimerkiksi viime kaudella rahotettu 42 laajakaistahanketta niin, ne on tietysti luonu mahdollisuuksii siihen et yritystoiminnalle ei ole este sijoittua minne se haluaa. (Norminantaja 33)

Ja niin ku sanottu niin meillä ei edelleenkää 4G toimi täällä mitä me toivottais. Meillä olis yrityksen kehittämisideoita sen tiimoilta. (Yrittäjä H32)

Paikkaperustaisen kehittämisen yhdeksi tärkeäksi osatekijäksi tunnistettiin paikallisen yhteisön sosiaalinen pääoma. Maaseudun paikallisyhteisöön sopeutumisen vaikeutta kuvaa yhden yrittäjän toteamus siitä, että muualta muuttanut yrittäjä perusti paikkakunnalle yrityksen ohella myös kodin, mutta kotiutuminen uuteen asuin-kuntaan ei ole tapahtunut. Asia tunnistetaan haasteelliseksi myös norminantajan puheessa.

Me ollaan sopeuduttu tälle omalle alueelle, siis omaan, tähän omalle tontille ja omaan paikkaan hyvin, mutta kumpikaan meistä ei ole kotiutunu ”tähän kotikuntaan”. (Yrittäjä H30)

Ja siinä tullaan nyt siihen kylän kehittämiseen ja yhteisölliseen kehittämiseen siitä et miten vastaanotetaan sitä vierasta. Et se, yrityksen maallemuuttoki niin se on, se lähtee siitä asumispreferenssistä, eli tarkottaa et sen yhteisön kans on otettava vastaan. Tää on aika iso asia. (Norminantaja H18)

Paikkaperustainen hallinto perustuu osallistumiseen ja verkostomaiseen hallintaan. Nykyinen lainsäädäntö ja hallinto sekä hallinnollisiin alueisiin perustuvat perinteiset tietorakenteet eivät kuitenkaan tue paikkaperustaisia käytänteitä vielä riittävästi.

Pohdinta

Tässä artikkelissa tarkasteltiin yrittäjyyden edistämisen käytäntöjä maaseutuhallinnossa, kontekstina maaseudun erilaistuva kehitys ja Suomessa harjoitettava EU-politiikka. Aineiston diskurssianalyttinen läpivalaisu osoittaa, että maaseudun kehittämistä ohjaavat erilaiset alue- ja paikkakäsitykset, joilla on myös paradigmaattiset historial-

liset juuret. Paikkasokean, paikkatietoisen ja paikkaperustaisen hallinnon diskurssit perustelevat yritystukien maksamiseen liittyviä vallitsevia käytäntöjä. Parhaimman selitysvoiman analyysi tarjoaa tuomalla näkyviin ilmeisiä puutteita ja käsitteellisiä kivetymisiä sekä tätä kautta myös maaseutuhallinnon kehittämisen mahdollisuuksia. Diskurssit tulee ymmärtää ideaalisina, sillä usein ne esiintyvät päällekkäin, mutta ovat myös keskenään kilpailevia ja toisiaan haastavia. Tulokset on esitelty tiiviisti taulukossa 2 (seuraavalla sivulla).

Paikkasokean hallinnon diskurssissa on eniten eksogeenisen kehittämisen piirteitä ja paikka rakentuu siinä heikosti. Paikkasokean hallinnon diskurssi kuitenkin dominoi ja se on vahva institutionaalinen käytäntö, jonka hegemoninen asema perustuu vallitseviin lakeihin, asetuksiin ja muuhun sääntelyyn. Tukiehdot koetaan tiukoiksi ja ehdottomiksi. Paikkasokean hallinnon diskurssissa alueet eivät kilpaile keskenään, sillä alueellisten toimijoiden liikkumavara suhteessa hallintoon on vähäistä. Ohjelmallisen kehittämisen alueellisen tasa-arvon vaatimus estää kuitenkin paikkojen ominaispiirteiden huomioimista. Tämä diskurssi perustuu rationaalisen suunnittelun ideaan, jonka mukaan päättäjät allokoivat resurssit ja tekevät yritystukipäätökset sääntelyn puitteissa ennalta määrättyjen kriteerien mukaan, virheitä välttämällä. Yritystuen positiiviset ulkoiset vaikutukset eivät pääse paikkasokean hallinnon diskurssissa esille, koska raskas hallinnollinen taakka nousee yritystuen vallitsevaksi ominaisuudeksi (vrt. Ray 1999, 260).

Paikkatietoisen hallinnon diskurssissa endogeenisen kehittämisen piirteet ovat vallitsevia. Tavoitteena on kehittää paikan resursseja ja hyödyntää sen tarjontoja. Paikkatietoisen hallinnon diskurssissa yrityksen sijaintia pidetään tärkeänä, mutta opportunistisesti osana kulloinkin valittuja lähtökohtia. Esimerkiksi viehkoustekijät ovat alueellisen identifioitumisen, tiedon, osaamisen ja positiivisten emotionoiden lähteitä, mutta hallinto ei järjestelmällisesti tunnista näitä maaseutuyritysten kilpailutekijöiksi. Paikkatietoisuus on sisäisesti ristiriitainen ja jopa paradoksaalinen diskurssi, koska se tuottaa myös keskittymisen ja kaupunkien läheisyyden tärkeyttä painottavaa puhetta.

Taulukko 2. Paikkasokean, paikkatietoisen ja paikkaperustaisen hallinnon diskurssien vertailu

	Paikkasokea hallinto	Paikkatietoinen hallinto	Paikkaperustainen hallinto
Maaseudun kehittämisen paradigma	Eksogeeninen	Endogeeninen	Neoendogeeninen
Diskurssin aseoituminen ja käyttö	Hallinnon vallitseva käytäntö, tasa-arvoista päätöksentekoa eriarvoistavassa paikkojen maailmassa	Työkalun kaltainen ja opportunistinen, käytetään jopa toisillensa ristiriitaisten asioiden perusteluna	Muutoksen selittäjä ja muita diskursseja haastava, laajentaa paikan määritelmällistä perustaa
Paikan merkitys diskurssin käytännöissä	Paikan heikko tunnistaminen, kohtelu annetun alueluokituksen tai muun normin mukaista	Paikan arvottaminen sijainnillisesti määrittyvien näkökulmien ja toimijuuksien kautta	Paikka alueellisten ja globaalien verkostojen risteysasemana, saavutettavuus laajasti ymmärrettynä
Yritystukien toimeenpano ja tuen paikantuminen	Ohjelmaa toteutetaan ennalta vahvistetun suunnitelman mukaisesti, virheitä välttämällä. Tuet ja paikalliset tarpeet eivät aina kohtaa	Sijaintihyödyt ja -haitat perusteluina, mutta myös paikallinen tieto, tunne ja taito. Tuki kohtaa helpommin jo menestyvät paikat	Joustavasti määriteltävä paikka, verkostojen voimalla yhteistyötä. Tuki voi kohdentua niin ongelmiin kuin mahdollisuuksiinkin
Sääntelyn prosessi	Sääntely rajoittaa, prosessit ovat ehdottomia. Toisaalta, kun kaikki on kaikille mahdollista, toimeenpano on tehotonta	Sääntelyn prosessit ovat paradoksaalisia, koska tarkastelussa samanaikaisesti haasteet ja mahdollisuudet	Sääntelyn prosesseista keskustellaan ja ne nähdään mahdollisuutena, tavoitteena laaja osallistuminen
Päätöksentekijän rooli	Ohjelman toimeenpanija, lainvartija ja konkreettisen vallan käyttäjä	Tiedon välittäjä ja aluepoliittisten trendien seuraaja, mutta vallitseva käytäntö rajoittaa	Alustojen, verkostojen ja mahdollisuuksien rakentaja, mutta vallitseva käytäntö rajoittaa
Yrittäjän rooli	Valvonnan kohde, tuen vastaanottaja	Luova kehittäjä, trendien ja paikkatarjontojen hyödyntäjä	Verkostotoimija, aseoituminen kehittämisen osalliseksi

Diskurssi on reitti alueiden kilpailuun ja kääntyy lopulta keskittymispuheeseen heikentäen syrjäisten paikkakuntien kehitysedellytyksiä. Vaikka paikallinen tieto nähdäänkin arvokkaaksi, paikkatietoisien hallinnon diskurssi ei huomioi riittävästi ohjelmallisessa kehittämistyössä ”alhaalta ylös” tulevia ideoita ja ehdotuksia.

Paikkaperustaisen hallinnon diskurssissa on eniten neoendogeenisen kehittämisen piirteitä. Haastateltavien puheessa paikkaperustaisen hallinnon diskurssi esiintyy jossakin määrin muodikkaana suhtautumistapana, kun se haastaa samalla sekä paikkasokean että paikkatietoisien hallinnon diskurssia. Paikkaperustainen kehittäminen ja hallinto voidaan toisaalta liittää laajaan maaseutupolitiikkaan. Yleisyydestään huolimatta puhunta alueiden verkostoista, digitalisaatiosta ja sosiaalisesta pääomasta ei kuitenkaan vaikuta samassa laajuudessa hallinnon käytännöissä. Tämä diskurssi liittyy ajattelutapaan, jonka mukaan paikat ovat monenlaisten alueellisten ja yli paikallisten verkostojen risteymiä. Siten paikkojen ainutlaatuisuus syntyy erilaisten verkostojen kohtaamisesta ja niiden yllättävästäkin yhteisvaikutuksesta. Paikan määritelmällistä perustaa laajennetaan ja maaseutumaisuuden ilmentymät saatetaan nähdä merkitysrakenteina, hallinnan verkostoina ja esimerkiksi tietoverkkojen kautta tapahtuvana saavutettavuutena.

Mitä tärkeämpiä paikat ovat ohjelman toteutuksessa, sitä enemmän maaseutuhallinnon toimijoilla on toimintatilaa. Paikkasokean hallinnon diskurssissa paikallisen kehittämisen toimintatila jää vähäiseksi, sillä runsaan sääntelyn takia hallinnon päätöksentekijät kokevat alistuneisuutta kehittämisohjelman toteuttamisessa. Paikkatietoisien hallinnon diskurssissa päätöksentekijöitä kuvataan tiedon välittäjinä ja solmukohtina, mutta myös aluepoliittisten trendien seuraajana. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että yhteiskunnassa vallitseva keskittävän kehittämisen käytäntö muodostuu myöskin maaseutuohjelman toteutuksen rajoitteeksi. Tukiperusteet saattavat niin ikään vaikuttaa epäjohdonmukaisilta. Mikäli hallinnolla olisi mahdollisuus toimia aidosti paikkaperustaisen diskurssin hengessä, eri toimijoilla olisi enemmän toimintatilaa ja he voisivat luoda alustoja ja tukea

alueen sisäisten ja ulkoisten verkostojen rakentamista.

Paikkasokeassa hallinnossa paikallinen toimijuus häviää paitsi hallinnolta myös yrittäjiltä, kun yrittäjästä tulee valvonnan kohde ja hänen asemansa määräytyy tukikriteereistä käsin. Paikkatietoisien hallinnon diskurssissa yrittäjät ovat luovia kehittäjiä, jotka ovat kiinnittyneet maaseudulle asuinpaikan tai ilmeisen ansaintapotentiaalnin kautta, mutta hallinnon käytännöt rajoittavat näiden tekijöiden kehitysroolia. Paikkaperustaisen hallinnon diskurssissa yrittäjistä tulee kehittämisen osallisia, ja he luovat verkostoja yhdessä hallinnon toimijoiden kanssa. Mitä vahvemmin yrittäjät asemoidaan yritystuki prosessin yhteydessä kehittämisen osallisiksi, sitä vaikuttavampaa yritystukien käyttö on yrittäjyyden edistämisen välineenä maaseutualueiden kehittämisen kannalta.

Nykyinen maaseudun kehittämisohjelman tukijärjestelmä perustuu maaseutuhallinnon alueuokitukseen, joka tulkintamme mukaan ei ota riittävästi huomioon paikan ominaispiirteitä ja viehkoustehtäviä eikä yrittäjien verkostomaisia suhteita. Maaseutuhallinto on käytännössä paikkasokeaa, vaikka niin paikkatietoinen kuin paikkaperustainenkin puhunta on aineistossamme yleistä. Toisinaan norminantajien ja päätöksentekijöiden puheissa on ylikorostunutta paikkasokeaa, jossa paikka tai alue nähdään itseriittoisena tai maaseutua esitetään romantisoituna toimintaympäristönä. Samalla tavalla paikkaperustaisen hallinnon diskurssissa yrittäjien paikat tulevat osaksi laajempia verkostoja. Usein tähän diskurssiin liittyvissä puhetavoissa ei kuitenkaan osata eksplisiittisesti määritellä alueiden toiminnallista tai hallinnollista roolia riittävän selkeällä tavalla.

Näyttäisi kuitenkin siltä, että paikkaperustaisen hallinnon lisääminen voi edistää yritystukien tehokkuutta, sillä se korostaa verkostoitumista ja resurssien jakamista. Kun paikallisuutta määritellään myös temaattisesti, on mahdollista irrottautua ainakin osittain perinteisemmästä aluemaantieteellisestä paikkakäsityksestä.

Näkemyksemme mukaan paikkaperustaisuutta tulisi kehittää paikkakohdistuvuutena, jolloin yritystukia maksetaan maaseutuvaikutusten eikä yrityksen sijainnin perusteella. Kaupunkiyhteistyön

avulla kehiterään maaseutua esimerkiksi siten, että kaupungeissa sijaitsevat yritykset voisivat panostaa maaseutupalvelujen tarjontaan, temaattisesti maaseutumaisuuteen tai tietyille maaseutupaikkakunnille tai alueille. Paikkaperustaisuus tarkoittaa alueiden ominaispiirteiden varassa toteutettavaa kehittämisstrategiaa, kun kehittymistä edistävät toimijat edustavat paikallista näkökulmaa, vaikka eivät välttämättä toimisi itse alueelta käsin. Tämä

edellyttää, että keskushallinto ymmärtää paremmin monenlaisten maaseutujen strategisen tulevaisuuspotentiaalini esimerkiksi ilmastonmuutoksen suhteen. Nyt tulisi aktiivisesti etsiä tukimuotoja, jotka soveltavat joustavaa aluekäsitystä, vaikuttavat yrityksistä houkuttelevilta ja saavat aikaiseksi positiivisia maaseutuvaikutuksia. Maaseutuvaikutusten arviointi voisi olla osa yritystutkimuksen valintakriteeristöä.

Lähteet

- Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino, Tampere.
- Atterton, Jane, Robert Newbery, Gary Bosworth & Arthur Affleck 2011. Rural enterprise and neo-endogenous development. *The Handbook of Entrepreneurship in Agriculture and Rural Development*. 256–280
- Antikainen, Janne, Petri Kahila, Simo Palviainen, Sinikukka Pyykkönen & Maria Ylikoski 2014. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014–2020 ennakoarviointi. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2/2014, Helsinki.
- Bachtler, John 2010. Place-Based Policy and Regional Development in Europe. *Horizons* 10:44, 54–58.
- Baltiņa, Līga 2014. A Place-Based Approach in EU Regional Development and Its Application in Latvia. *Baltic Journal of European Studies* 4:1, 34–53.
- Barca, Fabrizio 2009. An agenda for a reformed cohesion policy: A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. Independent Report prepared at the request of Danuta Hübner. European Commission, Brussels.
- Bock, Bettina B. 2016. Rural Marginalisation and the Role of Social Innovation; A Turn Towards Nexogenous Development and Rural Reconnection. *Sociologia Ruralis* 56:4, 552–573.
- Bosworth, Gary, Ivan Annibal, Terry Carroll, Liz Price, Jessica Sellick & John Shepherd 2016. Empowering Local Action through Neo-Endogenous Development; The Case of LEADER in England. *Sociologia Ruralis* 56:3, 427–449.
- Burr, Vivien 2015. *Social constructionism*. Routledge, London and New York.
- Castells, Manuel 2000. Materials for an exploratory of the network society. *British Journal of sociology* 51:1, 1–18.
- Copus, Andrew K., Mark Shucksmith, Thomas Dax & David Meredith 2011. Cohesion Policy for rural areas after 2013. A rationale derived from the EDORA project (European Development Opportunities in Rural Areas)—ESPON 2013 Project 2013/1/2. *Studies in Agricultural Economics* 113:2, 121–132.
- Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus. Saatavissa: <https://www.ely-keskus.fi/web/ely/maaseudun-yritysrahoitus1>. [Viitattu 11. 2 2019].
- Eskelinen, Heikki 2016. Paikkaperustainen kehittäminen - Suomi isossa kuvassa. Teoksessa Luoto, Ilkka, Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.). *Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Helsinki. 47–55.
- Foucault, Michel 2005. *Tiedon arkeologia*. Toinen painos. Vastapaino, Tampere.
- Gkartzios, Menelaos & Philip Lowe 2019. Revisiting neo-endogenous rural development. Teoksessa: Scott, Mark, Nick Gallent & Menelaos Gkartzios (ed.). *The Routledge Companion to Rural Planning*. Routledge, New York.
- Grillitsch, Markus 2018. Place-based entrepreneurship and innovation policy for industrial diversification. *Papers in Innovation Studies* 2018/3, Lund University, CIRCLE - Center for Innovation, Research and Competences in the Learning Economy.
- Gustafson, Per 2001. Meanings of place: everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of Environmental Psychology* 21:1, 5–16.
- Hyryläinen, Torsti, Hannu Katajamäki, Sirkku Piispanen & Vesa Rouhiainen 2011. Neoendogeisen maaseutupolitiikan ilmeneminen kylätoiminnassa. *Maaseudun uusi aika*. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 19:2, 20–38.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen 2016. Teoria, peruskäsitteet ja käyttö. Vastapaino, Tampere.

- Kahila, Petri 2016. Paikkaperustaisuuden kehittäminen vahvasti paikkaperustaisessa maassa. Teoksessa Luoto, Ilkka, Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Helsinki. 59–72.
- Kahila, Petri 2013. Uusi erilaistuva eurooppalainen maaseutu. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 21:2–3, 47–61.
- Kataja, Jukka-Pekka & Martti Patjas 2001. EU:n tavoite 5B- ja 6-ohjelmat ja maaseudun kehitys Suomessa vuosina 1995–1999. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita, Helsinki.
- Katajamäki, Hannu & Rauno Kaikkonen 1991. Maaseudun kolmas tie. Sarja A:1. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki.
- Kuhmonen, Tuomas 2012. Maatilarittäjien tavoitteiden moniulotteisuus ja yrittäjyytpolitiikka. Maaseudun Uusi Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 20:3, 14–28.
- Kumpulainen, Kaisu 2013. Tutkimusmatka suomalaisen kylätutkimukseen. Maaseudun Uusi Aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 21:2–3, 12–22.
- Lee, Richard, Mark Schucksmith & Hilary Talbot 2010. Synthesis of Theme Papers. EDORA. Working Paper 10.
- Lehtonen, Olli & Toivo Muilu 2016. Paikallisesta kehittämistarpeesta kriteeri paikkaperustaisen aluekehittämisen kohdentamiselle. Teoksessa Luoto, Ilkka, Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Helsinki. 109–128.
- Luoto, Ilkka, Mari Kattilakoski & Peter Backa 2016. Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Helsinki.
- Luukkonen, Juha 2016. Paikallisen tiedon mahdollisuus kansainvälisessä toimintaympäristössä. Teoksessa Luoto, Ilkka, Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Helsinki. 29–46.
- Lowe, Philip, Jonathan Murdoch & Neil Ward 1995. Networks in Rural Development: Beyond Exogenous and Endogenous Models. Julkaisussa: Jan Douwe van der Ploeg & Gert van Dijk (ed.). Beyond modernisation: the impact of endogenous rural development. Van Gorcum, Assen.
- Maa- ja metsätalousministeriö 2001. Alueellinen maaseudun kehittämisohjelma tavoite 1-ohjelman ulkopuoliselle alueelle vuosille 2000–2006. Helsinki.
- Maa- ja metsätalousministeriö 2015. Mahdollistavaa maaseudun kehittämistä. Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia, Avaintaito Osuuskunta Suomi, Helsingin yliopisto/ Ruralia-instituutti & MDI Public Oy. Helsinki.
- Maa- ja metsätalousministeriö 2019. Saatavissa: <https://mmm.fi/maaseutu/manner-suomen-maaseudun-kehittamisohjelma-2014-2020>. [Viitattu 13.12. 2019].
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014. Mahdollisuuksien maaseutu. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 9/2014, Helsinki.
- Martin, Geoffrey J. 2005. All possible worlds. A history of geographical ideas. Oxford University Press, New York.
- Massey, Doreen 2008. Toim. Mikko Lehtonen, Pekka Rantanen & Jarmo Valkonen. Suom. Janne Rovio. Samanaikainen tila. Vastapaino, Tampere.
- Niska, Miira & Kari M. Vesala 2013. SME Policy implementation as a relational challenge. Entrepreneurship & Regional Development 25:5–6, 521–540.
- Olfert, Rose M. & Mark D. Partridge 2010. Best Practices in Twenty-First-Century Rural Development and Policy. Growth and Change Vol. 41:2, 147–164.
- Peet, Richard & Nigel Thrift (toim.) 1989. New models in geography. The political-economy perspective. Routledge, London.
- Pike, Andy, Andre´s Rodriguez-Pose & John Tomaney 2008. Local and Regional Development. Routledge, New York.
- Ponnikas, Jouni, Verna Mustonen, Heikki Keränen, Sirpa Korhonen, Keimo Sillanpää, Tommi Ålander, Liisa Kytölä & Timo Tiainen 2008. Alueellisen maaseudun kehittämisohjelman (ALMA) 2000–2006 jälkiarviointi. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 6/2008, Helsinki.
- Pyykkönen, Perttu, Liisa Kytölä, Irene Kuhmonen, Jouni Ponnikas, Reijo Keränen & Kyösti Arovuori 2016. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2007–2013 jälkiarviointi. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 10/2015, Helsinki.
- Ray, Christopher 2006. Neo-endogenous rural development in the EU. Teoksessa: Cloke, Paul, Terry Marsden & Patrick Mooney. Handbook of Rural Studies. SAGE, London. 278–291.
- Ray, Christopher 1999. Endogenous Development in the Era of Reflexive Modernity. Journal of Rural Studies 15:3, 257–267.
- Riukulehto, Sulevi 2016. Kunnat, rajat, kulttuuri. Muutoskokemuksia. SKS, Helsinki.
- Rosenqvist, Olli 2008. Kilpailukykyisen Suomen kehittäminen - keskustelua valtakunnallisen maaseutupoliittisen strategian lähtökohdista. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 16:3, 73–77.
- Ruokavirasto. Saatavissa: <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/Yritystuet/maaseudun-yritystuet>. [Viitattu 11. 2. 2019.]

- Sack, Robert D. 2010. Geography as a tool for developing the mind: a theory of place-making. The Edwin Mellen Press, Lewiston.
- Shucksmith, Mark 2009. Disintegrated Rural Development? Neo-endogenous Rural Development, Planning and Place-Shaping in Diffused Power Contexts. *Sociologia Ruralis* 50:1, 1–14.
- Sipikal, Miroslav, Valeria Szitasiova, Peter Uramova & Maria Pisar 2017. Spatially Blind or Place Based Policy? A comparison of innovation support in the Czech and Slovak Republic. *E+M Ekonomie a Management; Liberec* 20:1, 16–28.
- Soini, Katriina, Hannes Palang & Semm Kadri 2006. From places to non-places? Landscape and sense of place in the Finnish and Estonian countryside's. Teoksessa: Terkenli, Theano S. & Anne-Marie d'Hauteserre. *Landscapes of a New Cultural Economy of Space*. Springer Netherlands. 117–148.
- Solly, Alys 2016. Place-based Innovation in Cohesion Policy: Meeting and Measuring the Challenges. *Regional Studies, Regional Science* 3:1, 193–198.
- Suomen Ympäristökeskus 2018. Kaupunki-maaseutu -luokitus. Saatavissa: <http://www.ymparisto.fi/kaupunkimaaseutulookitus>. [Viitattu 25.4.2018.]
- Tarasti, Lauri, Sami Kouki, Mikko Saarinen, Outi Ryyppö & Sanna Sihvola 2016. Valtion aluehallinnon ja maakuntahallinnon uudistaminen—lukuun ottamatta sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamista. Valtiovarainministeriön julkaisu 3/2016, Helsinki.
- Uusitalo, Eero 2009. Maaseutu—väliinputojasta vastuunkantajaksi: maaseutupolitiikan itsenäistyminen alue- ja maatalouspolitiikan puristuksessa. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, Helsinki.
- Vanclay, Frank 2008. Place matters. Making sense of place: exploring concepts and expressions of place through different senses and lenses. Edited by Franc Vanclay, Matthew Higgins and Adam Blackshaw. National Museum of Australia Press. Ch 1: 3–11.
- Willig, Carla 2015. Discourse Analysis. Teoksessa: Jonathan A. Smith (toim.). *Qualitative Psychology. A practical guide to research methods*. SAGE Publications Ltd, London. 143–167.
- Zasada, Ingo, Michaela Reutter, Annette Piore, Marianne Lefebvre & Sergio Gomez y Paloma 2015. Between capital investments and capacity building—Development and application of a conceptual framework towards a place-based rural development policy. *Land Use Policy* 46:178–188.